
СТАТИИ

ПРЕКРАТЯВАНЕ НА ДОГОВОР ЗА ГРАЖДАНСКО ДРУЖЕСТВО

*Захари Торманов**

1. Постановка на проблема

Договорът за дружество е познат още на римското право¹. Големите съвременни граждански кодификации също го уреждат². Тази договорна форма позволява две или повече лица да обединят усилия и имущество за постигане на определена стопанска цел. Целта им обикновено е да реализират печалба, но е възможно имуществената им изгода от договора за дружество да се изразява в спестени разходи или например в оптимизиране на стопанския им модел, което в крайна сметка да им донесе някаква изгода. С развитието на търговското право и търговските дружества значението на договора за дружество намалява, но не отпада. Договорът за дружество е уреден в ЗЗД (чл. 357–364), но се прилага както за гражданскоправни цели, така и в областта на предприемачеството, когато нуждата от съвместна стопанска дейност и обединяване на усилията на съответните лица е кратковременна или по други причини не налага учредяване на търговско дружество. В Търговския закон една от изрично посочените форми за обединяване на търговци е консорциумът, а една от възможните му правно-организационни форми е именно договорът за дружество (арг. от чл. 275 и 276 ТЗ). В областта на обществените поръчки, чрез които се реализира значителна част от brutния вътрешен продукт на страната ни и се преразпределя основната част от публичните средства, законодателят изрично е предвидил възможността както възложители, така и участници (изпълнители) да бъдат обединения³ (арг.

* Адвокат от Смолян, главен асистент в ЮФ на УНСС, доктор по право.

¹ Вж. **Андреев, М.** Римско частно право. 6. фотот. изд. С.: Издателство на БАН, 1992, 367–370.

² Така чл. 1832 и сл. ГКФ; § 705 и сл. ГКК.

³ Относно участието на обединения в процедурите за обществени поръчки вж. **Горанова, И.** Относно изискванията към кандидатите и участниците в процедури за възлагане на обществени поръчки. Доклад от Юбилейна научна конференция „Глобални перспективи 2020 и България“, организирана от МИО – УНСС, София, март 2012 г.

от чл. 7, т. 4 и 5 и чл. 9, ал. 1, пр. 5 ЗОП). По посочените причини, а и по други възникващи в практиката съображения договорът за гражданско дружество продължава да намира приложение и в днешно време. В тази статия предмет на обзор и анализ е прекратяването на договора за дружество, както и на участието на съдружник в дружеството. Обърнато е внимание на някои особености на изрично уредените в закона хипотези и на практическото им приложение. Разгледани са и някои законово неуредени хипотези, които представляват интерес с оглед на съвременната употреба на договора за дружество.

Договорът за дружество е многостранна сделка, която се сключва от две или повече лица. Целите, интересите, правата и задълженията на съдоговорителите не са насрещни, а обикновено еднопосочни. В този смисъл, макар че всеки от участниците в договора има задължения – най-малкото да направи имуществена вноска или да участва с труд и/или организационни и управленски усилия, – то договорът не е двустранен⁴. Следователно спрямо него не са пряко приложими правилата за двустранните договори (включително във връзка с интересуващата ни проблематика) относно развалянето⁵. С договора за дружество се обединяват имущество и усилия на две или повече лица за постигане на определена стопанска цел. От него обаче не възниква отделен и самостоятелен правен субект. Всичко това налага в закона и договора да се уредят взаимоотношенията между участниците в дружеството⁶, управлението и представителството му, статутът на внесеното и придобитото от дейността имущество, начините за прекратяване на договора. Анализът по-долу ще се фокусира върху способите за прекратяване на договора за дружество и за прекратяване на участието на съдружника в него.

2. Специално уредени хипотези на прекратяване на договора за дружество

Особеностите на договора за дружество налагат и специална уредба на способите за прекратяването му. Тази уредба е дадена в чл. 363 ЗЗД. В разпоредбата са посочени няколко хипотези, включващи юридически факти – както юридически действия, така и юридически събития.

Първите две хипотези, предвидени в чл. 363, б. „а“ ЗЗД, при които договорът за дружество⁷ се прекратява, са: постигане на целта на дружеството или ако постига-

⁴ Съгласно утвърденото разбиране при двустранния договор всяка от страните има задължения към насрещната страна. За двустранните договори вж. **Калайджиев, А.** Облигационно право. Обща част. С.: Сиби, 2010, 115–118.

⁵ Така **Марков, М.** Облигационно право. Помагало. С.: Сиби, 2004, с. 293.

⁶ По-нататък ще ги наричам съдружници, както е възприето в доктрината.

⁷ По-нататък ще използвам термина „дружество“, имайки предвид договора за дружество.

нето ѝ е станало невъзможно. Постигането на целта, която е дала основание съдружниците да сключат договора за дружество, изчерпва житейското основание то да продължи да съществува. По подобие на изпълнението при останалите договори, чрез което се задоволяват интересите на страните, и постигането на целта на дружеството означава, че то е изиграло своето предназначение и е безсмислено по-нататъшното му съществуване. Например целта на съдружниците е била да изградят някаква обща система⁸ в сградата, в която имат отделни обекти, и с изграждането и приемането ѝ договорът за дружество се прекратява. Дружеството се прекратява и в другата хипотеза – когато постигането на целта е станало невъзможно. Съществуването на дружеството губи своето основание. Например, ако то е създадено за обща експлоатация на притежаваните от съдружниците товарни транспортни средства с цел предоставяне на транспортни услуги на трети лица и в последващ момент възникнат изисквания или забрани от публичен ред, които препятстват възможността да се осъществява уговорената дейност, то се прекратява и договорът за дружество⁹. Относно приложението на разгледаните по-горе две основания за прекратяване на договора за дружество в практиката биха могли да възникнат проблеми относно „фиксирането“ на основанията за прекратяване и на момента, от който следва да се счита, че договорът е прекратен. Такива проблеми биха възникнали, ако целта, съответно предназначението на дружеството, не са достатъчно ясно определени при сключването на договора или ако възникне спор дали целта е осъществена, съответно постигането ѝ е станало невъзможно. Спорът би се решил на плоскостта на тълкуването на договора и доказването на съответните обстоятелства в едно съдебно производство, като съдът следва да се произнесе според действителната обща воля и смисъл на уговореното (арг. от чл. 20 ЗЗД) и въз основа на възникналите впоследствие конкретни обстоятелства. Има обаче и случаи, при които лесно може да се определи кога целта е била постигната. Например създаден е консорциум за кандидатстване и изпълнение на обществена поръчка. С изпълнението на обществената поръчка консорциумът се прекратява, като остава съдружниците да разпределят помежду си внесеното в собственост и придобито от дейността имущество и парични средства.

Прекратяването на договора за дружество съгласно в чл. 363, б. „б“ ЗЗД е вследствие на изтичане на срока, за който той е сключен. Тази хипотеза не съдържа някаква специална проблематика. Ще спомена само, че до изтичането му срокът може да бъде удължен или съдружниците единодушно да вземат решение, че за в бъдеще

⁸ Например за система за видеонаблюдение, сигнално-охранителна, противопожарна, за автоматичен контрол на достъпа и т.н.

⁹ Като пример за обстоятелство, което прави невъзможно постигането на целта, се дава погиването на конкретно имущество, с което е трябвало да се осъществява дейността. Вж. **Чаначев, С.** Договор за дружество. С.: Феня, 2009, с. 152.

договорът ще е безсрочен. След изтичане на срока обаче ще настъпи прекратителното му действие и след това страните могат само наново да сключат такъв договор¹⁰.

Договорът за дружество се прекратява със смъртта или поставянето под запрещение на един от съдружниците¹¹. Договорът за гражданско дружество се сключва с оглед на личните качества и участие на всеки от съдружниците. Той предполага съдружниците освен с някакво имущество да участват и със свои усилия – най-малкото във връзка с управлението на общите дела (арг. от чл. 360 ЗЗД). С оглед на това смъртта на съдружника или неговото запрещение поставя под въпрос възможността за осъществяване на общата стопанска дейност. Съдружници в договор за дружество могат да бъдат и юридически лица. Така в консорциумите обикновено участват търговски дружества, които са юридически лица. За смърт и запрещение можем да говорим само спрямо физическо лице, включително и когато то е едноличен търговец¹². По аналогия на закона договорът за гражданско дружество трябва да се счита за прекратен и когато се прекрати съдружник – търговско дружество или друго юридическо лице. Прекратяването на търговското дружество означава, че то спира да извършва търговска дейност и се пристъпва към ликвидацията му. Поради това, че търговското дружество участва в гражданското дружество във връзка с търговската си дейност, то при прекратяването ѝ отпада причината за участието му в договора. Прекратяването на търговското дружество все още не е юридическата му „смърт“. След прекратяването следва процедура по ликвидация и едва след завършването ѝ търговското дружество се заличава в търговския регистър. Смятам обаче, че договорът за гражданско дружество трябва да се прекрати още с прекратяването на търговското дружество, независимо че то продължава да съществува като правен субект. Фактическите и юридическите действия, които се извършват в периода на ликвидацията му, са насочени не към извършване на обичайната му търговска дейност, а към удовлетворяване на кредиторите, събиране на вземанията, осребряване на имуществото му и разпределянето му между съдружниците, съответно акционерите. Ако договорът за гражданско дружество се прекрати едва след заличаването на съдружника – търговско дружество, то няма да е налице субект, който да поеме припадащата му се част от имуществото, което е било внесено или придобито

¹⁰ Така и **Планиол, М.** Елементарно ръководство по гражданско право. Обща теория на задълженията и договорите. С.: Печатница „Балканъ“, 1919, с. 265.

¹¹ Може такива обстоятелства да възникнат за повече съдружници, но вероятно законодателят е изхождал от малката вероятност това да се случи в един и същ момент. Разбира се, и това е мислимо – например двама съдружници загиват при катастрофа, но редакцията на текста не създава проблем, тъй като нормата, тълкувана по аргумент за по-силното основание, обхваща и посочените хипотези.

¹² Съгласно чл. 60а, т. 2 и 3 ТЗ едноличният търговец се заличава от търговския регистър при смъртта му и при поставянето му под запрещение.

от гражданското дружество. Напротив, когато гражданското дружество се прекрати с прекратяването на съдружника – търговско дружество, то принадлежащото се на съдружника – имущество ще бъде използвано за удовлетворяване на кредиторите му, съответно остатъкът – за разпределяне между неговите съдружници¹³. Търговското дружество се прекратява и при определени форми на преобразуване – разделяне, вливане в друго дружество, сливане. При тези форми на преобразуване съответното дружество се прекратява и изчезва от правната действителност, но не се извършва ликвидация на имуществото му, а то преминава по пътя на универсалното правоприемство към друго лице. Ако прекратеното поради преобразуване дружество е съдружник в гражданско дружество, се поставя въпросът дали трябва да се счита за прекратено и гражданското дружество. Аргументи може да се дадат и в двете посоки. От една страна, съдружникът, с който е сключен договърът за гражданско дружество, се прекратява и престава да бъде правен субект, но от друга страна, правата и задълженията по договора за гражданско дружество на преобразувалия се съдружник са част от имуществото му и като такава част преминават към правоприемника. Ако се направи аналогия със смъртта на физическото лице, то също бива наследявано от други лица и въпреки това законът предвижда прекратяване на гражданското дружество, в което участва починалият. По пътя на тази логика и акцентирайки върху характера на гражданското дружество като договор с оглед на личността¹⁴, би следвало да се приеме, че той се прекратява при прекратяване на съдружника, независимо от обстоятелството, че при преобразуването е налице правоприемник¹⁵ на прекратения съдружник. До прекратяване на съдружника може да се стигне и в производство по несъстоятелност спрямо него. Прекратяване на дейността му може да бъде постановено още в първата фаза на несъстоятелността след откриването на производството по несъстоятелност, но това е по изключение и не е задължително¹⁶. Макар и под надзор, несъстоятелното дружество продължава дейността си. След ка-

¹³ По подобен начин стоят нещата и при юридически лица, които не са търговци. За всяко юридическо лице, преди да изчезне от правната действителност, трябва да се реши въпросът с имуществото му. Обикновено това става с ликвидация или с поемане на имуществото му от друг субект съгласно предвиденото в специалния закон, уреждащ статута на съответния вид юридическо лице.

¹⁴ Вж. **Голева, П.** Облигационно право. С.: Феня, 2006, с. 244; **Марков, М.** Облигационно право. Помагало. С.: Сиби, 2004, с. 294.

¹⁵ Не всички форми на преобразуване водят до прекратяване на съответното дружество. Няма да е налице такова прекратяване например при вливане в него на друго дружество или при промяна на правно-организационната му форма.

¹⁶ Като че ли на обратното мнение е **Чаначев, С.** Цит. съч., с. 161, който твърди, че още в първата фаза „настъпват правни последици, изключващи възможността за участие на съответния търговец – физическо или юридическо лице, в общата дейност...“.

то бъде обявено в несъстоятелност, търговското дружество прекратява дейността си, органите му се десезират, длъжникът се лишава от право да управлява и да се разпорежда с имуществото си¹⁷. От момента на решението за обявяване в несъстоятелност по чл. 711 ТЗ следва да се смята за прекратен и договорът за дружество, в който участва несъстоятелният.

Разпоредбата, която предвижда прекратяване на договора за гражданско дружество при смърт или запрещение на съдружник, е диспозитивна. Съдружниците могат при сключване на договора или впоследствие да уговорят, че в тези случаи договорът няма да се прекратява, а дружеството ще продължи дейността си с останалите съдружници¹⁸. Възможно е също да се предвиди, че починалият съдружник ще бъде заместен от неговите наследници. Уговорка, че дружеството няма да се прекратява, може да се направи и за случаите на прекратяване или несъстоятелност на съдружник – юридическо лице. Когато възникне съответният юридически факт, съдружникът престава да бъде страна по договора за дружество, като на него, съответно на неговите наследници или правоприемници, трябва да се изплати делът му от дружественото имущество, съответно да се върнат внесените за ползване вещи. Когато е предвидено починалият или прекратеният съдружник да бъде заместен от неговите наследници, съответно правоприемници, то на последните няма да се изплаща делът, а те ще участват в дейността на дружеството на мястото на техния праводател.

Гражданското дружество може да бъде прекратено едностранно с предизвестие от един от съдружниците, но при определени предпоставки (чл. 363, б. „г“ ЗЗД). Основната предпоставка е договорът за гражданско дружество да е сключен за неопределен срок. Поначало правният ред не толерира безкрайната във времето юридическа обвързаност на правните субекти едни спрямо други и обикновено когато договорите са сключени за неопределено време, законът предвижда възможности за едностранното им прекратяване¹⁹. Договорът за дружество ще е сключен за не-

¹⁷ Имуществото на гражданското дружество всъщност е имущество на неговите съдружници. Вещите, внесени за ползване, си остават тяхна собственост, а ако не е запазена собствеността им, те стават съсобствени, съсобствени са и придобитите от дейността вещи.

¹⁸ Според мен обаче е недопустимо такава уговорка да се прави, след като е настъпила смъртта или запрещението на съответния съдружник. Запазването на дружеството може да увреди интересите на запрещения съдружник или на наследниците на починалия съдружник и те да получат по-малка компенсация за дела си, отколкото при прекратяване на дружеството.

¹⁹ Така например безсрочният наем може да се прекрати едностранно с едномесечно предизвестие (чл. 238 ЗЗД); при заема за послужване заемодателят може да си поиска вещта по всяко време, ако не е посочен срок или целта за ползването (чл. 249, ал. 2 ЗЗД); когато при влог не е уговорен срок, влогоприемателят може едностранно да прекрати договора, като предизвестии влогодателя и му даде достатъчен срок, за да си вземе вещта (чл. 255, ал. 1 ЗЗД), и др.

определен срок, когато не е посочен срок за действието му. Когато обаче, макар да не е посочен срок като определена дата или период от време, действието на договора е ограничено във времето и краят на това действие е определяем, според мен посочената предпоставка няма да е налице. Например, ако договорът за дружество е сключен за извършването на конкретно определена работа или до реализацията на определена по количество и вид стока, то е налице времева определеност на действието му и в тези случаи едностраниното му прекратяване не трябва да се допуска²⁰. Едностраниното прекратяване се извършва с отправяне на предизвестие от съответния съдружник (чл. 363, б. „г“ ЗЗД). Поради това, че прекратяването на договора засяга всички съдружници и всеки от тях има свои самостоятелни права и задължения по договора, то предизвестие трябва да бъде отправено до всеки от останалите съдружници, включително и когато управлението на дружествените дела е възложено само на някой от тях²¹. Законът не предписва задължителна форма за предизвестие, т.е. то е неформално²². Когато дружеството представлява обединение на търговци (консорциум), на основание чл. 293, ал. 6 във вр. с ал. 2 ТЗ може да се приеме, че ако договорът за дружество е сключен в писмена форма, то и предизвестие, с което се прекратява договорът, трябва да е в писмена форма.

Законът изисква предизвестие да е направено добросъвестно и в подходящо време. Изискването е бланкетно формулирано и преценката за спазването му следва да се прави според обстоятелствата на конкретния случай. Според мен при преценка на изискването за добросъвестност при едностраниното прекратяване на дружеството с предизвестие трябва да се търси разумен баланс между интересите на отправилите предизвестие съдружник и интереса на останалите съдружници. Очевидно е, че едностраниното прекратяване повече или по-малко засяга в негативен план интересите на останалите съдружници. В противен случай, ако няма такова засягане, възниква въпросът защо дружеството е съществувало дотогава. Ако прекратяването му кореспондира с интересите на всички съдружници, то е можело да бъде извършено по взаимното им съгласие. В чл. 479 от отменения ЗЗД от 1892 г. също е предвидено такова едностранично прекратяване²³, като в следващата разпоредба (чл. 480) е пояснено, че отказването е недобросъвестно, *когато съдружникът се отказва от дру-*

²⁰ Разбира се, и в тези случаи е приложимо прекратяването по съдебен път при констатиране от съда на основателни причини за това (чл. 363, б. „д“ ЗЗД).

²¹ Прекратяването на дружеството не е действие по управление на дружествените дела и дори управляващият съдружник да е упълномощен от останалите съдружници да ги представлява по дружествените дела, той няма представителна власт и правомощия във връзка с такава радикална промяна, каквато е прекратяването на дружеството и която води до погасяване на правата и задълженията им в дружеството.

²² Така **Марков, М.** Цит. съч., с. 302.

²³ Там е формулирано като „отказване, съобщено на всичките съдружници“.

жеството с цел да придобие сам ползата, която съдружниците са предполагали да извлекат заедно, а се счита направено не навреме, когато дружествените вещи не се намират вече в цялост и интересът на дружеството изисква да се отложи неговото прекратяване. С оглед на действащата разпоредба посочените случаи на недобросъвестност и ненавременност може да се разглеждат само като едни от възможните. Според мен предизвестие то ще е добросъвестно и направено в подходящо време, когато резултатът от него – прекратяването на дружеството, ще причини възможно най-малко вреди и неудобства за останалите съдружници. Все пак преценката трябва да се прави с оглед на момента, в който предизвестие то е заявено, и на момента, от който то ще произведе действие. Макар законодателят да не е посочил минимален срок на предизвестие то, то употребата на този термин предполага, че волята му е била съдружникът не само да уведоми останалите съдружници за прекратяването, но и да направи това уведомяване в подходящ срок преди настъпването на ефекта му. Не е лишено от логика и тълкуване на израза предизвестие то да е „в подходящо време“ в смисъл, че то трябва да е направено достатъчно рано, за да даде възможност дружествените работи да се съобразят с бъдещото прекратяване на дружеството, така че съдружниците да претърпят най-малко вреди и неудобства, а и да вземат мерки да компенсират бъдещата липса на дружеството с оглед на собствената си дейност. Все пак *de lege ferenda* може да се препоръча законодателят да предвиди минимален срок на предизвестие то – например поне три месеца. Разбира се, страните могат в самия договор да предвидят срок на предизвестие то, както и изискване за форма и начин за съобщаване то му. Не е допустимо обаче съдружниците в безсрочно дружество с клауза в договора да забранят едностранното му прекратяване с предизвестие. Разпоредбата на б. „г“ на чл. 363 ЗЗД следва да се счита за императивна относно предвидената възможност за едностранно прекратяване на образувано за неопределен срок дружество. Възможността обаче за определяне в самия договор на минимален срок, форма и начин за предизвестяването следва да е допустима, стига тези параметри да не са такива, че на практика да правят невъзможно или неоправдано трудно самото едностранно прекратяване.

Нормата на б. „г“ на чл. 363 ЗЗД е диспозитивна и относно последиците на отпавеното от съдружника предизвестие. Поначало предизвестие то води до прекратяване на дружеството, но съдружниците могат да уговорят в договора, че въпреки предизвестие то дружеството ще продължи дейността си с останалите съдружници. Тази уговорка трябва да е направена при сключването на договора, но може и впоследствие, чрез изменението и допълването му по съгласие на всички съдружници. Недопустимо е обаче според мен уговорката да е направена след отпавянето на предизвестие то от съдружника. С оглед на закона и уговореното дотогава отпавилият предизвестие то съдружник желае и разчита дружеството да се прекрати, а не само той да го напусне и да получи дела си. Практиката показва, че често както при

гражданските, така и при търговските дружества напусналият съдружник бива ощетен при определяне и изплащане на дела му. Освен това, ако уговорката за запазване на дружеството се прави до изтичане на предизвестията, то за нея трябва да е налице съгласие и от напускащия съдружник, тъй като преди настъпване на ефекта на предизвестията той не е загубил качеството си на страна по договора. Ако уговорката е постигната само между останалите съдружници след настъпване на ефекта на предизвестията, то тя ще е безпредметна, тъй като договърът вече ще е прекратен. Наличието на уговорка в договора при отправено предизвестие от съдружник дружеството да продължи дейността си с останалите съдружници води до излизане на отправения предизвестията съдружник от дружеството, като той придобива правото да му се даде дялът от общата собственост (арг. от чл. 359, ал. 3 ЗЗД)²⁴.

В чл. 363, б. „д“ ЗЗД е предвидена възможност за прекратяване на договора за дружество по съдебен ред, ако за това има основателни причини. Тази възможност съществува само за гражданско дружество, образувано за определен срок. Аналогичната разпоредба в отменения ЗЗД – чл. 481, изхожда от позицията, че срочното гражданско дружество не може да бъде прекратявано преди изтичането на срока му, освен ако има основателна причина за това. Неизчерпателно (примерно) като такива основателни причини са посочени неизпълнението на задълженията от някой от съдружниците и неспособност поради болест за участие в делата на дружеството. Тези причини може да се квалифицират като основателни и при сегашната уредба. Неизпълнението на задълженията от отделен съдружник може да направи невъзможно или силно да затрудни извършването на общата стопанска дейност, но дори да не е така – не е оправдано съдружникът, който не изпълнява задълженията си, да получава ползи от дружествената дейност²⁵. В доктрината е изразено мнение, че неизпълнението трябва да е умишлено или с груба небрежност, т.е. съдружникът да има целенасочено противоправно поведение²⁶. Това становище не може да бъде споделено. Целенасочено или по небрежност неизпълнението на задълженията от съответния съдружник може да пречатства пълноценното извършване на дейността от дружеството и в този смисъл да представлява основателна причина за прекратяването му. Основателните причини за прекратяване на дружеството обаче не се изчерпват с посочените в старото ни законодателство. Основателна причина за прекратяване на дружеството например може да е силното влошаване на отношенията между съдружниците и загубването на доверие помежду им. За този договор, основан на личното доверие между съд-

²⁴ Поради това, че законът не предвижда специален ред за получаване на дела, това трябва да стане посредством доброволна или съдебна делба. Така **Чаначев, С.** Цит. съч., с. 177; **Марков, М.** Цит. съч., с. 303; **Торманов, З.** Договорът. Практическо ръководство за търговски и граждански договори. С.: Сиби, 2012, 744–745.

²⁵ Това нарушава и правилото на чл. 361, ал. 2 ЗЗД.

²⁶ Вж. **Чаначев, С.** Цит. съч., с. 175.

ружниците, това е основателна причина за прекратяването му. В крайна сметка, ако поради влошените отношения между съдружниците дейността на дружеството е парализирана, то е безпредметно да се запази съществуването му²⁷. Основателна причина за прекратяване на дружеството е налице и ако съдружник действа против интересите на дружеството²⁸. Например: съдружникът разпространява поверителна за дружеството информация или недобросъвестно се възползва от нея в свой интерес; съдружникът лично извършва конкурентна за дружеството дейност, като по този начин пречатства или силно ограничава възможностите му за участие в гражданския и търговския оборот; съдружник в консорциум, спечелил обществена поръчка, не представя необходимите и изисквани от закона документи за сключването на договора с възложителя. Преценката на съда за основателността на причината се прави според конкретните обстоятелства, сериозността на причината, целта на дружеството, интересите на всеки от съдружниците и т.н.

3. Други хипотези на прекратяването на договора за дружество

Договорът за дружество може да бъде прекратен по взаимно съгласие на всички съдружници. Макар че прекратяването по взаимно съгласие не попада сред изброените в чл. 363 ЗЗД хипотези, допустимостта му не следва да се поставя под съмнение. Прекратяването по взаимно съгласие е израз на договорната свобода на страните. Изрично в този смисъл се произнася разпоредбата на чл. 20а, ал. 2 ЗЗД, която гласи, че *договорите могат да бъдат изменени, прекратени, разваляни или отменени само по взаимно съгласие на страните или на основания, предвидени в закона*. Характеристиката на договора за дружество като многостранен и по-скоро организационен договор не пречатства възможността за прекратяването му по взаимно съгласие. Със споразумение между страните може да се прекрати както срочният, така и безсрочният договор за дружество²⁹.

Въз основа на принципа за свободата на договаряне в договора за дружество може да се предвидят и други основания за прекратяването му. Съдружниците може

²⁷ Парализирането на дейността поради влошени отношения между съдружниците може да се дължи не само на пряко неизпълнение на задълженията им, но и примерно на постоянно противопоставяне на действията (вето) на другите съдружници (чл. 360, ал. 2 ЗЗД).

²⁸ Възможно е съдружникът формално да изпълнява задълженията си по договора, но в отношенията си с трети лица да действа против интересите на дружеството.

²⁹ Предвид казаното не може да се подкрепи изразеното от Симеон Чаначев мнение, че основанията за прекратяване на договора за дружество са изчерпателно изброени в чл. 363 ЗЗД. Вж. **Чаначев, С.** Цит. съч., с. 150.

да уговорят прекратително условие, със събъждането на което да се прекрати договорът за дружество. Постигането на целта съгласно чл. 363, б. „а“ ЗЗД може да се разглежда като изрично предвидено в закона прекратително условие³⁰. Обстоятелството, уговорено като прекратително условие, вероятно ще е от такова естество, че при събъждането му интересът на съдружниците или на някой от тях от съществуването на дружеството и извършването на дейността му ще отпадне. Предвид характера на стопанската дейност, която обикновено се извършва продължително във времето и чрез множество действия и сделки, страните би трябвало да дерогират обратното действие на прекратителното условие съгласно чл. 25, ал. 2 ЗЗД, като предвидят, че действието на прекратяването ще е занаяпред.

4. Изключване на съдружник

В практиката се поставя въпросът за възможността за изключване на съдружник в договор за дружество, когато той не изпълнява задълженията си по договора и действа против интересите на дружеството. Разпоредбата на чл. 363 ЗЗД не урежда изрично такава възможност. По-горе в § 2 бе разгледана възможността за прекратяване на договора за дружество по съдебен ред, когато той е сключен за определен срок и са налице основателни причини за това (чл. 363, б. „д“ ЗЗД). Неизпълнението на задълженията от съдружника, съответно действията му против интересите на дружеството бяха посочени като основателни причини за прекратяването му. Неудобствата са, че: посочената разпоредба е приложима само при договори за дружество с определен срок; прекратява се цялото дружество; това се извършва по съдебен ред, който изисква повече време, средства и познаване на процедурата. Когато договорът за дружество не е ограничен със срок, за него не е приложимо посоченото прекратяване по съдебен ред, независимо от наличието на основателна причина – неизпълнението на съдружника. В този случай за другите съдружници остава възможността с предизвестие да искат прекратяване на дружеството съгласно чл. 363, б. „г“ ЗЗД. Ако при сключване на договора има уговорка дружеството да продължи дейността си с останалите съдружници, то ще се стигне до несправедливата ситуация подаляят предизвестиято съдружник да напусне, а неизправният съдружник да продължи да участва в дружеството.

Договорът за дружество е многостранен, а не двустранен договор. Правата и задълженията на съдружниците не са насрещни едни спрямо други, а са еднопосочни, насочени към постигането на целите на дружеството. По посочените причини за дого-

³⁰ В стопанската дейност постигането на поставените цели е несигурно събитие, което може да се сбъдне или не, и то зависи не само от усилията на стопанските субекти.

вора за дружество не са приложими разпоредбите на чл. 87 и 88 ЗЗД относно разваляне на двустранни договори при неизпълнение на едната страна³¹.

При сега действащата уредба изключване на съдружник, без да се прекратява дружеството, е възможно само ако изрично е уговорено в договора за дружество³². По аналогия с уредбата на развалянето (чл. 87 ЗЗД) и с разпоредбата на чл. 363, б. „д“ ЗЗД изключването на съдружника трябва да е свързано с основателна причина, а именно – значително неизпълнение на задълженията му или при действия против интересите на дружеството, които сериозно засягат дейността му и интересите на останалите съдружници във връзка с дружеството. Изключеният съдружник трябва да има право на дела си от дружественото имущество, но следва да носи отговорност за причинените от неправомерното си поведение вреди.

Поставеният проблем може да намери законодателно решение, ако *de lege ferenda* нормата на чл. 363, б. „д“ ЗЗД бъде изменена, като се предвиди възможност за прекратяване по съдебен ред и на безсрочно дружество, а когато основателната причина е неправомерно поведение на съдружник съдът, да може по искане на друг съдружник да изключи виновния съдружник, вместо да прекратява дружеството. Редакционно разпоредбата на чл. 363, б. „д“ ЗЗД може да придобие следния вид: *Чл. 363. Дружеството се прекратява: ... д) по решение на съда, ако за това има основателни причини. Когато основателната причина е неизпълнението на един от съдружниците или действия на съдружника против интересите на дружеството, съдът може по искане на съдружник, вместо да прекрати дружеството, да изключи виновния съдружник*³³.

В заключение следва да се отбележи, че развитието и усложняването на отношенията в пазарната икономика налагат преосмисляне и подобряване на уредбата относно прекратяването на договора за дружество. Разбира се, такова преосмисляне е наложително и относно последиците от прекратяването на договора и начините за ликвидиране и разпределяне на кумулираното от дейността имущество, но тези въпроси надхвърлят рамките на настоящата статия.

³¹ Така **Марков, М.** Цит. съч., с. 293.

³² Тази възможност вероятно би била оспорена от авторите, които считат, че основанията за прекратяване на гражданското дружество и членството в него са императивно и изчерпателно уредени в закона и не е допустимо предвиждане на други възможности, макар те да са уговорени още при сключването на договора. Проф. **Марков, М.** Цит. съч., с. 295.

³³ Подобна възможност е предвидена в чл. 95 ТЗ по отношение на съдружник в събирателно дружество.